

Avdelningen för Krisberedskap och civilt försvar

Jenny Persson Blom

Jenny.persson-blom@socialstyrelsen.se

Regeringskansliet

Försvarsdepartementet

fo.remissvar@regeringskansliet.se

Socialstyrelsens yttrande över betänkandet – Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret (SOU 2025:6)

Försvarsdepartementets diarienummer: FÖ2025/00151

Socialstyrelsen har beretts möjlighet att lämna yttrande över betänkandet Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. Yttrandet utgår från Socialstyrelsens verksamhetsområde och myndighetens ansvar som sektorsansvarig myndighet.

Sammanfattning

- Socialstyrelsen instämmer i utredningens bedömning att civilplikt inom hälso- och sjukvård är ett prioriterat verksamhetsområde där mönstring och grundutbildning behövs samt att civilplikt kan behövas även inom socialtjänst och tandvård, men att det behövs ytterligare utredning för dessa verksamhetsområden.
- Socialstyrelsen delar utredningens bedömning att totalförsvarsviktig civil verksamhet så långt det är möjligt bör bemannas med befintliga arbetstagare och uppdragstagare vid höjd beredskap. Socialstyrelsen är positiv till utredningens resonemang om att frivilligt ingångna avtal om tjänstgöring vid höjd beredskap kan vara ett lämpligt verktyg för verksamheter i behov av specifik kompetens.
- Socialstyrelsen delar utredningens bedömning att uttrycket krigsplacering med anställningsavtal som grund bör ersättas med benämningen placerad i krigsorganisation samt att ordet krigsplacering bör reserveras för just krigsplacering med värn- eller civilplikt. Registrering hos Pliktverket av individer som är placerade i en krigsorganisation bör benämnas beredskapsregistrering. Socialstyrelsen vill betona att det är mycket viktigt att skillnaderna mellan civilplikt och annan typ av registrering blir tydlig och lätt att kommunicera till berörda.
- Socialstyrelsen delar utredningens bedömning att endast de som tillförs krigsorganisationen utifrån bör beredskapsregistreras hos Pliktverket. Ordinarie personal som är placerad i krigsorganisationen

hos den bemanningsansvariga bör således inte registreras hos Pliktverket.

- Socialstyrelsen instämmer i utredningens bedömning att det behövs en funktion på nationell nivå med tydligt utpekat ansvar för personalförsörjningsfrågan och samordning inom området.

Särskilda synpunkter

13.6.2 Regelverket om företags medverkan bör ses över

Socialstyrelsens delar utredningens bedömning att lagstiftningen om skyldigheter för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer m.fl. att delta i totalförsvarsplaneringen bör ses över.

14 Förutsättningar och nuläge för personalförsörjning

Socialstyrelsen delar utredningens bedömning att det behövs tydliga utgångspunkter för planeringen och dimensionering av det civila försvaret och identifiering av totalförsvars viktig civil verksamhet, för att uppnå en robust personalförsörjning av det civila försvaret.

Socialstyrelsen instämmer i utredningens uppfattning om att Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB) vägledningsdokument för att identifiera samhällsviktig verksamhet skulle behöva förtydligas för att vara det konkreta stöd i arbetet som många aktörer i det civila försvaret efterfrågar.

15 Utgångspunkter och kriterier för personalförsörjningen

Socialstyrelsen delar utredningens bedömning att totalförsvars viktig civil verksamhet så långt det är möjligt bör bemannas med befintliga arbetstagare och uppdragstagare vid höjd beredskap. Socialstyrelsen instämmer även i utredningens resonemang att omfördelning av befintlig personal bör användas i första hand och användning av civilplikt eller anvisning med allmän tjänsteplikt bör vara aktuellt först om behov av personalförstärkning inte kan tillgodoses på annat sätt.

Socialstyrelsen är positiv till utredningens resonemang om att frivilligt ingångna avtal om tjänstgöring vid höjd beredskap med bl.a. tidigare arbetstagare kan vara ett lämpligt verktyg för verksamheter i behov av specifik kompetens. Det skulle vara en mindre ingripande åtgärd för enskild legitimerad vårdpersonal, än civilplikt efter annan utredning. Socialstyrelsen vill uppmärksamma alternativet med frivilligt ingångna avtal med bemanningsansvariga för att motverka att tjänstgöring vid höjd beredskap upplevs som ytterligare en utmaning för personalförsörjningen inom hälso- och sjukvården, vilken redan idag är ansträngd.

16.2 Civilplikt aktiveras brett i det civila försvaret

Socialstyrelsen tillstyrker utredningens förslag om att aktivera civilplikten brett i det civila försvaret. Det är dock viktigt att betona att detta inte innebär att inskrivning eller krigsplacering med civilplikt kan göras direkt i en verksamhet som anges i bilagan till totalförsvarspliktsförordningen.

17.2.1. Civilplikt behövs för att tillgodose vissa behov av personalförstärkning

Socialstyrelsen instämmer i utredningens bedömning av hälso- och sjukvård som ett av de prioriterade verksamhetsområden för civilplikt där mönstring och grundutbildning behövs. Myndigheten delar också utredningens bedömning att det kan behövas civilplikt inom socialtjänst och tandvård, men att detta behöver föregås av bedömning och utredning av behovet och förutsättningar inom dessa verksamhetsområden.

17.2.3 Behov av att säkerställa tillgång till specifik kompetens

Socialstyrelsen delar utredningens bedömning att andra verktyg än civilplikt är mer lämpliga i de fall verksamheter behöver säkerställa tillgång till specifik kompetens vid höjd beredskap. För hälso- och sjukvården kan det handla om att regioner och kommuner behöver kunna säkerställa att anställda läkare, sjuksköterskor och annan hälso- och sjukvårdspersonal kan fortsätta att arbeta i verksamheten vid höjd beredskap och inte reserveras för det militära försvaret.

17.3.2 Uppdrag till ansvariga myndigheter

Socialstyrelsen har inga invändningar mot utredningens förslag att myndigheten bör ges i uppdrag att utreda implementering av civilplikt inom hälso- och sjukvården samt utreda och bedöma behovet civilplikt inom tandvården och socialtjänsten. Socialstyrelsen vill dock lyfta att de föreslagna uppdragen är omfattande och delar utredningens bedömning att myndigheten behöver ett och ett halvt år för att utreda förutsättningar för implementering av civilplikt inom sitt verksamhetsområde. Socialstyrelsen instämmer i utredningens bedömning att arbetet med utredning av behov och förutsättningar för civilplikt inom de olika verksamhetsområdena behöver hållas ihop såväl på myndighetsnivå som i Regeringskansliet. Socialstyrelsen är positiv till förslaget att MSB bör ge stöd till de övriga myndigheterna i arbetet och aktivt förmedla erfarenheter och kunskaper inom området.

18.8 Hälsa, vård och omsorg

Utredningen beskriver att krigsplacering med civilplikt efter annan utredning kan vara lämpligt på hälso- och sjukvårdsområdet, för att redan i fredstid säkra tillgången på individer med rätt kompetens. Dock vill Socialstyrelsen i sammanhanget lyfta frivilligt ingångna avtal om

tjänstgöring vid höjd beredskap, som ett alternativ till civilplikt efter annan utredning.

19.2 Behov av en tydligare terminologi

Socialstyrelsen delar utredningens bedömning att uttrycket krigsplacering med anställningsavtal som grund bör utmönstras och ersättas med benämningen placerad i krigsorganisation samt att ordet krigsplacering bör reserveras för just krigsplacering med värn- eller civilplikt. Registrering hos Pliktverket av individer som är placerade i en krigsorganisation bör benämnas beredskapsregistrering.

Om nu, som utredningen föreslår, civilplikt ska aktiveras brett är det enligt Socialstyrelsens uppfattning mycket viktigt att skillnaderna mellan civilplikt och annan typ av registrering blir tydliga och lätta att kommunicera till de som kan komma att beröras.

19.3.1. Endast de som inte tillhör den ordinarie personalen bör beredskapsregistreras

Socialstyrelsen delar utredningens bedömning att endast de som tillförs krigsorganisationen utifrån bör beredskapsregistreras hos Pliktverket, d.v.s. de personer som bemanningsansvariga har ingått avtal om tjänstgöring vid höjd beredskap med. Ordinarie anställda personal som är placerad i krigsorganisationen hos den bemanningsansvariga bör således inte registreras hos Pliktverket.

Socialstyrelsen delar bilden av att det finns en utbredd missuppfattning att den som är krigsplacerad med stöd av anställning blir skyldig att inställa sig genast vid ett beredskapslarm och då genast omfattas av den allmänna tjänsteplikten samt att bemanningsansvariga tror att de har ”säkrat” sin personal vid höjd beredskap genom att krigsplaceras dem.

Det har sedan lång tid varit otydligt för såväl beredskapsmyndigheter, kommuner och regioner och deras anställda vad ”krigsplacering med anställningsavtal som grund” egentligen betyder och vilka rättsverkningar en registrering hos Pliktverket har. Det är därför positivt att utredningen tydligt beskriver att den juridiska kopplingen mellan beredskapslarm som innebär föreskrifter om allmän tjänstgöring och att anställda som placerats i krigsorganisationer då ska tjänstgöra med plikt är obefintlig.

Socialstyrelsen delar utredningens resonemang om att nuvarande system med omfattande registrering av anställda i krigsorganisationen är onödigt och riskerar att skapa en falsk trygghet gällande personalförsörjningen vid höjd beredskap.

Enligt utredningen bör Pliktverket avregistrera de totalförsvarsppliktiga som enligt utredningens förslag inte bör vara beredskapsregistrerade. Eftersom många bemanningsansvariga redan har registrerat sin personal och använt

krigsplacering av personal som ett mått på sin förmåga inom det civila försvaret, kan avregistreringen uppfattas som en tillbakagång med att säkra personalförsörjningen för det civila försvaret. Därför anser Socialstyrelsen att det behövs en tydlig och samordnad kommunikation kring förfarandet för att undvika fler missförstånd. Förslagsvis bör Myndighetens för samhällsskydd och beredskap (MSB) ta den samordnande rollen med att informera berörda aktörer om förändringen, om utredningens förslag skulle genomföras.

Utredningen antar att antalet konkurrenssituationer mellan bemanningsansvariga om totalförsvarspliktiga blir lågt. I det sammanhanget vill Socialstyrelsen uppmärksamma att personer med vårdutbildning kan vara en sådan grupp av totalförsvarspliktiga där konkurrenssituationer kan uppstå. Därav anser Socialstyrelsen att det är viktigt att skapa tydliga rutiner för hur eventuell konkurrens mellan bemanningsansvariga om en totalförsvarspliktig ska lösas. Myndigheten instämmer i utredningens bedömning att eventuell konkurrens mellan bemanningsansvariga bör lösas ut i samförstånd till totalförsvarets bästa.

19.5.1 Bemanningsansvariga som får begära krigsplacering och beredskapsregistrering

Socialstyrelsen har inga invändningar mot utredningens förslag att totalförsvarsförordningen förtydligas avseende vilka statliga myndigheter som får göra framställan om krigsplacering hos enskild eller statliga myndighet. Myndigheten vill dock uppmärksamma behov av samordning och riktlinjer till sektorsansvariga myndigheter för att bedöma vilka enskilda som bedriver totalförsvarsviktig civil verksamhet och därmed teckna överenskommelse med dessa om skyldighet att ha en planerad bemannad krigsorganisation.

19.5.3 Statliga myndigheter

Socialstyrelsen tillstyrker utredningens förslag om att beredskapsförordningen ändras så att myndigheter som omfattas av förordningen bara får låta beredskapsregistrera personal som placerats i myndighetens krigsorganisation, men inte tillhör den ordinarie personalen.

Myndigheten tillstyrker även övriga förslag till ändring 11 § beredskapsförordningen.

26 Inriktning och samordning av personalförsörjningen

Socialstyrelsen instämmer i utredningens bedömning att det behövs en funktion på nationell nivå med tydligt utpekat ansvar för personalförsörjningsfrågan samt framtagande av underlag för inriktning, samordning och prioritering inom området. Liksom behov av ett

kontinuerligt och systematiskt arbete för att identifiera och analysera det civila försvarets personalbehov.

Beslut om detta yttrande har fattats av ställföreträdande generaldirektören Urban Lindberg. I den slutliga handläggningen har avdelningscheferna Taha Alexandersson, Pär Ödman, Sabina Orstam och Mattias Fredricson samt enhetschefen Jenny Fernebro deltagit. Utredare Jenny Persson Blom har varit föredragande.

SOCIALSTYRELSEN

Urban Lindberg

Jenny Persson Blom